

WSTĘP

Zbigniew Tyszka zapisał, że „rodzina stanowi integralną część każdego społeczeństwa; stanowi jego najcenniejszą i podstawową komórkę. Jest najważniejszą grupą społeczną, grupą podstawową, z którą człowiek jest ściśle związany znaczną częścią swej osobowości i ważnymi pełnionymi przez siebie rolami społecznymi (rola męża, żony, ojca, matki, żywiciela rodziny, babci, dziadka itp.). Jest także dlań tzw. grupą odniesienia, z którą świadomie i mocno identyfikuje się jako jej członek, współtworzy i przyjmuje kultywowane w niej poglądy, postawy, obyczaje, wzory zachowania i postępowania”¹. Niewątpliwie w rodzinie ważne miejsce zajmują seniorzy będący nie tylko darem z racji biologicznego przekazu życia, ale też pasem transmisyjnym wartości, tradycji, obyczajów. Najbliższa rodzina jest też dla nich pierwszym ogniwem wsparcia, troski i opieki.

Podstawową cechą wspólnego bytowania seniorów w rodzinie jest świadczenie wzajemnej pomocy, aby wspólnymi siłami pokonywać trudności życiowe. Trzeba bowiem pamiętać, że „każdy wiek ma swoje wartości, obowiązki, prawo do rozwoju i własnych uczuć”². Stąd też rodzina jest dla seniora, a senior dla rodziny. Ta wspólna relacja oparta na wymianie „osobowych usług” potwierdza wpływ seniorów (babci, dziadka) na zachowanie i wyznawane wartości przez młodych ludzi. Dziadkowie darzą wnuki nie tylko bezinteresowną miłością, ale pragną zapewnić im bezpieczeństwo, troszczą się o ich wychowanie i przyszłość. W rodzinie od najmłodszych lat dziecko kształtuje swoją osobowość, tożsamość, również poprzez naśladownictwo osób starszych. Normy, wartości, jakie wyznaje młodzież, są w dużej mierze zależne od środowiska, w jakim się wychowywała.

Jan Paweł II, nawiązując do Cyserona, starość nazywał „jesienią życia”, porównując rytm biologiczny człowieka do cykli życia przyrody. W swoich wypowiedziach i publikowanych tekstach wiele razy stosował metafory wobec ludzi starszych, podkreślając ważne cechy starości. Nazywał ich m.in. strażnikami pamięci zbiorowej, wyrażając w ten sposób ich wartości i ideały, które są

---

¹ Z. Tyszka, *Rodzina*, w: *Encyklopedia pedagogiczna*, red. W. Pomykało, Warszawa 1993, s. 695.

² S. Rogala, *Starość i jej konsekwencje społeczno-rodzinne*, Opole 2010, s. 87.

fundamentem oraz regułą życia w społeczeństwie. Osoby starsze dzięki swojemu doświadczeniu życiowemu, dojrzałości oraz mądrości mogą udzielać cennych rad młodym ludziom³.

Seniorzy pozostają również cennym ogniwem każdego społeczeństwa. Dlatego też rolę starszego pokolenia wypada analizować także w kontekście społecznym. Stereotypem byłoby stwierdzenie, że seniorzy są jedynie obciążeniem dla społeczeństwa, chociaż niewątpliwie istnieje potrzeba szeroko rozumianej polityki senioralnej, ukierunkowanej na realizację ich potrzeb. Człowiek jednak „jako istota społeczna, nieustannie realizuje się i działa w różnych grupach społecznych. Realizuje się stosownie do swojego wieku, wykształcenia, zdolności i możliwości fizycznych. Ułomności fizyczne starszego wieku nie powinny zatem wpływać na jakość służby, którą można określić jako nieustanny dar z siebie dla innych”⁴. Stąd też seniorzy zajmują ważne miejsce w samorządzie lokalnym, szczególnie na szczeblu gminy, będącej najbliższym ich środowiskiem zamieszkania. Pobudzenie zatem starszego pokolenia do aktywności społecznej, fizycznej, kulturowej poprzez wdrożenie do realizowanych programów aktywizujących i innowacyjnych prowadzonych w ramach rozwoju i strategii gminy wydaje się społecznie ważnym zagadnieniem.

Osoby starsze w rodzinie i społeczeństwie to zbiór artykułów o zróżnicowanej tematyce pod względem zawartości teoretycznej i praktycznej. Ale właśnie w różnorodności ujęć tematu dotyczącego seniorów tkwi logika i zamysł autorów. Czytelnik znajdzie nie tylko teoretyczne omówienia tematów, ale też praktyczne ujęcia w postaci dobrych praktyk, których podmiotem są różne instytucje na szczeblu lokalnym i poza lokalnym. Niniejszy numer „Studiów nad Rodziną” przynosi zatem zbiór dziesięciu artykułów lokujących się w kręgu tematyki o seniorach i ich miejscu egzystencji w rodzinie i społeczeństwie.

Pierwszy artykuł pt. *Senior darem w życiu rodziny* ukazuje rolę dziadków w rodzinie i Kościele, podkreślając, że są oni świadkami piękna życia, osobami wsparcia i zrozumienia w rodzinie, wyzwają z egoizmu i uczą wdzięczności, są przekazicielami wiary i wartości. Ponadto ich szczególnym darem oddziałującym na rodzinę jest świadectwo ufego znoszenia cierpienia i wspierania modlitwą w trudnych sytuacjach życiowych. W drugim artykule podjęto temat – *Moralne aspekty starości* – i zwrócono uwagę na istotę starości w kontekście dobra moralnego, jako dobra człowieka dla człowieka. Ukazano też starość jako negatywny

---

³ Jan Paweł II, *List Do moich Braci i Sióstr – ludzi w podeszłym wieku*, Watykan 1999, s. 5.

⁴ Z. Struzik, *Wartości przekazywane i praktykowane przez osoby starsze w rodzinie*, „Mazowsze Studia Regionalne” 2013, nr 13.

bilans doświadczeń moralnych przeszłości oraz jako zwątpienie w możliwość uchwycenia prawdy, czyli sceptycyzm. Z tego też powodu, jak zauważył autor niniejszego artykułu, Arystoteles określa starość całym katalogiem moralnych wad. Do wad tych zaliczył: nieżyczliwość, skąpstwo i małoduszność. Kolejny artykuł – *Rodzina seniora w przestrzeni domu pomocy społecznej – dobra praktyka* – z jednej strony odsłania zarys prawdy o rodzinie seniora w kontekście kryzysu rodziny i zmian demograficznych, z drugiej podkreśla teoretyczny wymiar domów pomocy społecznej dla seniorów na tle istniejących uwarunkowań prawnych, potrzeby seniorów mieszkających w domu pomocy społecznej oraz ich rodzin, i ukazuje praktyczny aspekt opisywanego zagadnienia na podstawie DPS w Staniątkach.

Autorka artykułu *Seniorzy i starzenie się w polskiej polityce rodzinnej* analizuje zagadnienie starzenia się społeczeństwa oraz ukazuje portret polskiego seniora. Również dokonuje analizy kategorii seniorów będących wyzwaniem dla polityki rodzinnej odwołując się do ukazania instrumentów polityki rodzinnej w ramach wsparcia i aktywizacji seniorów. W tym kontekście artykuł pod tytułem *Aktywność seniorów w środowisku lokalnym* wydaje się być kontynuacją tematyki polityki senioralnej. Opisano w nim seniorów pod kątem aktywności społecznej i edukacyjnej. W tej drugiej podkreślono rolę Uniwersytetów Trzeciego Wieku i instytucji służących aktywności edukacyjnej seniorów (DPS, Kluby Seniora, Caritas). W końcowej fazie artykułu autor podkreślił rolę pracownika socjalnego jako lidera seniorów, szczególnie w obszarze ich aktywności społecznej. Dopełnieniem opisywanej polityki senioralnej w aspekcie aktywności społecznej i edukacyjnej seniorów jest artykuł pod tytułem *O aktywności osób starszych słów kilka* odsłaniający seniora w przestrzeni społecznej. Ponadto przedstawiono w nim typy aktywności w starości. Jak zauważa autorka niniejszego artykułu osoby starsze chcą być aktywne, szczególnie cenią sobie kontakty z najbliższymi, ale też angażują się społecznie, politycznie czy kulturowo. Również kolejny artykuł – *Formen der Hilfe für ältere Menschen im Rahmen der Sozialarbeit in Polen* – lokuje się w przestrzeni polityki senioralnej. Autor podkreślił, że jedną z form pomocy człowiekowi, również w okresie starzenia się, jest praca socjalna. W tym kontekście ukazał formy pomocy wobec osób starszych oraz rolę pracownika socjalnego w zakresie wsparcia seniorów. Zwrócił też uwagę na wartość świadczeń pracy socjalnej oferowanych dla seniorów, będących instrumentami pomocy i wsparcia tej kategorii osób.

Kolejny artykuł – *Fizjologiczne procesy starzenia się kobiety i mężczyzny a płodność* – został zogniskowany wokół zagadnień biologicznych, mianowicie: procesów związanych z przekwitaniem kobiecym, objawów klimakterycznych u kobiety, zmian w procesie starzenia się gonad męskich, objawów klimakterycznych u mężczyzny. Trzeba bowiem przypomnieć, że starzenie jest powszechnym

i naturalnym procesem życiowym, wypływającym z biologicznej struktury organizmu. Artykuł zatytułowany *The Life quality of elderly people as a social and economic problem* dotyczy jakości życia osób starszych, w którym opisano czynniki ekonomiczne jako ważny punkt odniesienia dla interpretacji jakości życia osób starszych oraz wpływ starzenia się społeczeństwa na jakość życia człowieka. Według autora system składników poziomu i jakości życia osób starszych jest bardzo zróżnicowany, ponieważ obejmuje czynniki ekonomiczne, społeczne, polityczne, prawne, środowiskowe i kulturowe. Ostatni artykuł – *Socio-economical protection of the elderly people* – wpisuje się jako kontynuacja myśli zawartej w poprzednim artykule i dotyczy społeczno-ekonomicznej ochrony osób starszych. Autor dokonuje charakterystyki modeli świadczeń emerytalnych w obcych krajach i na Ukrainie oraz zabezpieczeń społecznych i usługi dla osób starszych. Stwierdza, że zabezpieczenie społeczne ma na celu ochronę dobrobytu każdego członka społeczeństwa w określonych warunkach gospodarczych, w tym również osób starszych.

Ze szczerym przekonaniem polecamy Państwu niniejszy numer czasopisma „Studia nad Rodziną”, mając nadzieję, że przedłożone artykuły pozwolą ukazać nie tylko meandry teoretyczne zagadnień dotyczących seniorów, ale też będą cennym wkładem w praktyczne ujęcie możliwych form ich wsparcia. Nade wszystko poszerzą przynajmniej jakiś mały wycinek wiedzy na temat nie tylko starzejącego się społeczeństwa polskiego, ale nade wszystko sytuacji i kondycji seniorów i osób starszych.

*Redaktor tematyczny:
Ks. Józef Młyński**

---

* **Józef Młyński** – dr, adiunkt na Wydziale Studiów nad Rodziną, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.